

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
23.9.2022

Asia: HE 112/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 §:n ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Yleistä

Pakolaisneuvonta ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 §:n ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta. Pakolaisneuvonnassa on annettu oikeudellista neuvontaa paperittomille vuodesta 2012. Pakolaisneuvonnan käytännön asiakastyössä on tunnistettu toiminnan alusta saakka puutteellinen ja kunnittain vaihteleva, eriarvoinen, pääsy terveydenhoitoon.

Pakolaisneuvonta pitää hyvänä ja välttämättömänä, että Suomi ryhtyy lainsäädäntötoimiin välttämättömän terveydenhuollon turvaamiseksi paperittomille hallitusohjelman mukaisesti. Nykytilanne ei vastaa perustuslakia ja Suomea sitovia ihmisoikeussopimuksia. Esitetyt muutokset ovat kannatettavia ja oikeasuuntaisia. Pakolaisneuvonta pitää tärkeänä, että ehdotetulla lainmuutoksella viivytyksettä korjataan selkeimmät epäkohdat valtakunnallisesti.

Oikeus terveyteen on yksi perustavanlaatuisista ihmis- ja perusoikeuksista, jotka luovat demokraattisen oikeusvaltion perustan. Ehdotettu lakimuutos turvaisi aiempaa paremmin tämän oikeuden toteutumista Suomessa, myös esimerkiksi YK:n TSS-komitean Suomelle antamiin suosituksiin (viimeisimmät suositukset annettu vuonna 2021) viitaten. Se parantaisi nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien ulkomaalaisten, paperittomien, pääsyä välttämättömään hoitoon. Pakolaisneuvonta pitää lakiesityksen oleellisena osana, että lapsille turvataan laaja terveydenhoito lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti ja raskaana oleville ja synnyttäneille naisille raskauteen ja synnytykseen liittyvä hoito ja terveyspalvelut.

Lakiesityksen ihmisoikeusperusta on kuvattu kattavasti ja selkeästi. Muutos on myös hyvin perusteltu. Lailla turvattaisiin yhdenvertainen pääsy välttämättömään hoitoon, eikä hoitoon pääsy enää jatkossa riippuisi siitä, missä kunnassa paperiton tai häneen rinnastettavassa asemassa oleva oleskelee. Asiassa on kyse tosiasiasa pienestä määrästä ihmisiä, mutta heidän kannaltaan keskeisestä perus- ja ihmisoikeudesta. Paperittomat ilman laillista oleskeluoikeutta ovat aina haavoittuvassa asemassa. Paperittomilla on usein korkea kynnyks hakea apua sekä erilaisia käytännön haasteita hoitoon hakeutumisessa ja pääsyssä. Selkeä lainsäädäntö on välttämätön edellytys hoitoon pääsulle.

Pakolaisneuvonta katsoo, että ehdotetun lainsäädännön lisäksi tarvitaan selkeät ohjeistukset hyvinvointialueille, jotta paperittomat myös käytännössä pääsevät välttämättömään terveydenhoitoon. Paperittomien neuvontatyössä on tullut toistuvasti ilmi, että tiedon puute ja epäselvyydet käytännöistä voivat johtaa yksittäin tehtyihin tulkintoihin ja sitä kautta pahimmillaan hoidon/palvelun rajaamiseen tai viivästymiseen. Palveluja antavien viranomaisten ja ammattilaisten tietoa on lisättävä paperittomien hoito-oikeudesta sekä myös laskuttamisesta, jotta voidaan luoda selkeät ja ennakoitavat käytännöt, jotka myös luovat paperittomien luottamusta hoidon saantiin.

Pakolaisneuvonta pitää lisäksi tärkeänä, että jatkossa vastaava arviointi ja säädösmuutokset ulotettaisiin myös paperittomien sosiaalipalveluihin, jotka linkittyvät olennaisella tavalla terveystalouteen ja perustuslaissa turvattuun välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Hoidon laajuus

Jokaisella tulisi olla mahdollisuus korkeimpaan saavutettavissa olevaan terveyteen. Välttämättömän hoidon turvaaminen on minimi, jotta tämä oikeus toteutuu. Hoitoa tulisi saada terveydentilan, ei oleskelustatuksen mukaan. On erityisen tärkeää, että lapsille tarjotaan laaja terveydenhoito mukaan lukien ennaltaehkäisevät terveystaloudet. Välttämättömän hoidon määrittelyssä on oleellista, että potilas pääsee hoidon tarpeen arvioon oikea-aikaisesti ja oikeaan paikkaan esimerkiksi perusterveydenhuollossa. Näin saavutetaan hyöty, johon lakimuutoksella pyritään niin yksilön oikeuksien kuin myös kustannustehokkuuden näkökulmasta. Tällöin on tärkeää, ettei tehdä turhan kapeaa välttämättömän hoidon määritelmää vaan selkeästi turvataan terveydenhuollon ammattilaisten mahdollisuudet arvioida, mikä on kunkin potilaan kohdalla välttämättömän hoidon tarve. Näin varmistetaan, että edes osa yhteiskunnan marginaalissa elävistä ihmisistä, joilla on erilaisia käytännön kynnyksiä hoitoon hakeutumisessa, pääsevät ja hakeutuvat kustannustehokkaaseen oikea-aikaiseen hoitoon. Näin oikeus terveyteen toteutuisi nykytilannetta paremmin.

Raskaana olevat paperittomat naiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. Nykylainsäädäntö on kuitenkin johtanut siihen, että Pakolaisneuvonta on joutunut avustamaan raskaana olevia esimerkiksi raskauden seurantaan ja neuvolapalveluihin pääsyssä. On kannatettavaa ja Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden mukaista, että lakiesityksessä turvataan lisääntymisterveyden palvelut paperittomille naisille.

Henkilöllinen soveltamisala

Pakolaisneuvonta pitää hyvänä asiana, että ehdotettu soveltamisala kattaa henkilöryhmät, jotka Pakolaisneuvonnan käytännön työssä on noussut esiin. Pakolaisneuvonta pitää käytännön työn kokemusten perusteella erittäin hyvänä ja tärkeänä, että myös oleskelulupaa odottavat ja EU-kansalaiset, kuten osa Itä-Euroopan romanivähemmistöstä, joilla ei ole omassa maassaan pääsyä vakuutusturvaan, on sisällytetty lain piiriin. Näin myös opiskelijat, joiden vakuutus ei korvaa esimerkiksi raskauteen ja synnytykseen liittyviä hoitokuluja.

Pakolaisneuvonta pitää tärkeänä, että myös lain valmistelutöissä nostetaan esiin, että oikeus terveyteen ja välttämättömät terveystaloudet eivät saa olla kiinni ihmisen oleskelustuksesta. Paperittomat ja heihin rinnastettavat eivät muodosta staattista ryhmää vaan tilanteet vaihtelevat ja ihmiset voivat sekä saada että menettää oleskelulupansa/oleskeluoikeutensa. Lain soveltamisalaan kuuluvan henkilön määrittely ei saa johtaa

käytännössä tilanteisiin, joissa potilailta tosiasiasa evätään mahdollisuus hoitoon puutteellisen tiedon tai soveltamisalan tulkintaan liittyvän epävarmuuden takia. Myös tältä osin koostuu lain toimeenpano ja ohjeistusten tärkeys.

Hoidon kustannukset potilaalle

Lakiesityksessä ehdotetaan, että mikäli henkilö on maksukyvytön, eikä hänellä ole taloudellisia mahdollisuuksia suoriutua maksuista, voitaisiin asiakasmaksulain 13 §:n mukainen maksu, eli hoidosta aiheutuneet kustannukset, jättää osin perimättä henkilöltä itseltään. Näissä tilanteissa valtio korvaisi hyvinvointialueelle, Helsingin Kaupungille ja HUS-yhtymälle kustannuksista aiheutuneen määrän, josta on vähennetty henkilöltä asiakasmaksulain nojalla peritty asiakasmaksu.

Esitys on tärkeä, koska tällä hetkellä perintä ja toistuvat perintäyritykset aloitetaan myös selvästi varattomien henkilöiden kohdalla. Pakolaisneuvonnan asiakastyössä on havaittu tämän voineen johtaa tilanteisiin, joissa varaton henkilö ei ole perintätoimien pelossa uskaltanut hakeutua tarvitsemaansa terveydenhoitoon. Jo hoitoon hakeutumisen viivästyminen lisää inhimillistä kärsimystä eikä ole yhteiskunnan etu, koska hoidon viivästyminen voi johtaa päivystykselliseen ja usein kalliimpaan hoitoon, esimerkiksi sairaala- tai osastohoitoa vaativissa tilanteissa. Toisaalta tuloksettomat perintäyritykset aiheuttavat myös turhaa hallinnollista taakkaa palveluiden järjestäjille.

Pakolaisneuvonta pitää lakiesityksen tavoitteita tältäkin osin hyvinä ja perusteltuina. Lakiesityksessä on varsin hyvin huomioitu perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkintavelvoite. Kun otetaan huomioon paperittomien maksukyvyttömyys, on asiakasmaksulain 1 §:n periaatteen soveltaminen, jonka mukaan maksu voidaan periä henkilön maksukyvyn mukaan, myös tapa turvata jokaisen oikeus terveyteen. Pakolaisneuvonta katsoo kuitenkin, että paras ja selkein toimintatapa olisi se, että sekä lain että ohjeistuksen tasolla suoraan todetaisiin, että lain soveltamisalaan kuuluvilta ihmisiltä perittäisiin samat asiakasmaksut kuin hyvinvointialueiden asukkailta.

Tosiasia on, että suurin osa paperittomista on varattomia. Erityisesti lasten ja raskaana olevien paperittomien kohdalla on varmistettava, etteivät hoidon kustannukset aiheuta minäkäänlaista kynnystä edes ennaltaehkäisevän ja kiireettömään hoitoon hakeutumiselle. Kustannukset eivät ole merkittäviä yhteiskunnan kannalta, mutta potilaalle ne voivat luoda kynnyksen hoitoon hakeutumiselle.

Meri Korniloff
Järjestötoiminnan koordinaattori
Pakolaisneuvonta ry